

VB

ORDE VAN
VLAAMSE
BALIES

/OV

Advies

**Voorontwerp van wet houdende
organisatie van zittingen per
videoconferentie in het kader van
gerechtelijke procedures**

Donderdag 10 november 2022

VB

1 Context

1. De Orde van Vlaamse Balies (hierna: OVB) ontving op 6 oktober 2022 van het kabinet Justitie een vraag om advies omtrent het voorontwerp van wet ‘houdende organisatie van zittingen per videoconferentie in het kader van gerechtelijke procedures’ (hierna: het voorontwerp). Het voorontwerp beoogt een algemeen wettelijk kader te creëren inzake het gebruik van videoconferentie in burgerlijke en strafzaken.

De OVB dankt het kabinet voor de vraag om advies en wenst na een grondige analyse van de tekst van het voorontwerp en de memorie van toelichting graag de volgende aandachtspunten over te maken, die evenwel geenszins exhaustief zijn.

In een eerste luik van deze nota worden een aantal algemene opmerkingen en bezwaren bij het gebruik van videoconferentie in gerechtelijke procedures geformuleerd (2). Daarna volgt een artikelsgewijze commentaar van het voorontwerp (3), met focus op de burgerlijke (3.1) en de strafrechtelijke procedure (3.2). De OVB heeft daarbij tevens gebruik gemaakt van zeer recent wetenschappelijk onderzoek uit Nederland omtrent het gebruik van videoconferentie in gerechtszaken.¹

2 Algemene opmerkingen en bezwaren

2.1 Uitgangspunt OVB

2. Het gebruik van videoconferentie in gerechtszaken is aan een opmars bezig. De COVID-19 pandemie heeft dit zonder enige twijfel versneld. Die tendens blijkt niet alleen uit het voorliggende voorontwerp van wet met betrekking tot burgerlijke zaken en strafzaken. Ook in andere rechtsdomeinen wordt videoconferentie uitgerold, zoals in het vreemdelingenrecht en het administratief recht (voorontwerp van wet ‘tot wijziging van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973’) of is ze reeds in voege, zoals in het jeugddelinquentierecht waar ze wordt omkaderd door het Besluit van de Vlaamse Regering van 23 oktober 2020 (BS 15 december 2020).

De impact van die evolutie op rechtzoekenden, de rechtsgang en de advocatuur kan niet worden onderschat.

Zoals genoegzaam bekend, is het algemeen uitgangspunt van de OVB dat een zitting met fysieke verschijning de regel moet zijn en een zitting per videoconferentie de uitzondering. Bovendien zouden alle partijen hiermee moeten instemmen. Zodra videoconferentie wordt ingezet, benadrukt de OVB dat dit in omstandigheden dient te gebeuren die op geen enkele wijze de procedurele waarborgen van de partijen, de rechtsgang en de rechten van verdediging in het gedrang mogen brengen.

2.2 Type zaak is van belang

3. Hoewel het uitgangspunt van de OVB duidelijk is, erkent zij dat de toepasselijkheid en wenselijkheid van videoconferentie sterk kan afhangen van de relevante rechtstak en het onderwerp van de rechtszaak, zowel in positieve als in negatieve zin. In commerciële zaken zal videoconferentie een doorgaans minder grote impact hebben en dus sneller als nuttig en efficiënt worden ervaren dan in zaken met een sterke emotionele component, zoals familierechtelijke geschillen of zelfs woninghuurgeschillen. Als de zaak betrekking heeft op minderjarigen of andere kwetsbare personen zal videoconferentie nog een stuk gevoeliger liggen en zou de mogelijkheid hiertoe nog strenger beoordeeld moeten worden.

¹ *Ervaringen met elementen uit de tijdelijke COVID-19-wetgeving Justitie en Veiligheid*, WODC rapport 3230 ([te raadplegen op de volgende website](#)).

In strafzaken ten slotte vindt de OVB dat videoconferentie al helemaal een absolute ‘*last resort*’ zou moeten zijn. De OVB is er zich van bewust dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een deelname van een beklagde of beschuldigde niet *in se* strijdig acht met het EVRM zolang deze maatregel een legitiem doel nastreeft. Het EHRM heeft ook het veiligheidsrisico al aanvaard als een potentieel wettig doel, dat weliswaar steeds per concreet geval moeten worden beoordeeld.²

De OVB benadrukt niettemin het extra beladen karakter van strafzaken. De mogelijke gevolgen zijn (doorgaans) zwaarder voor de betrokkene waardoor zijn fysieke aanwezigheid ook belangrijker wordt. De mogelijkheid voor de rechter om de persoonlijkheid en het gedrag van de verdachte optimaal te beoordelen is ook veel belangrijker in strafzaken. Deze bijzondere kenmerken van het strafrecht staan haaks op het afstandelijke karakter van de videoconferentie. Om een volledig beeld van de verdachte te kunnen krijgen, schiet de digitale verschijning en deelname simpelweg tekort. Het gebruik van videoconferentie leidt tot een lager communicatieniveau: er worden minder vragen gesteld en minder uitgebreide antwoorden gegeven, om nog maar te zwijgen van de non-verbale communicatie die verloren gaat (zie punt 2.4).³ Het tegensprekelijk karakter van de zitting kan hier dan ook onder lijden. Bovendien kan het feit dat de verdachte zich in de gevangenis bevindt tijdens de zitting ertoe leiden dat hij al te veel de stempel van gevangene zal dragen. De perceptie wordt zo al gekleurd, wat een risico is voor de onpartijdige behandeling van zijn zaak en het vermoeden van onschuld. Tot slot bemoeilijkt de inzet van videoconferentie het vertrouwelijk overleg tussen advocaat en cliënt, terwijl dat in strafzaken van primordiaal belang is.

2.3 Tegenstrijdige doelstellingen

4. De memorie van toelichting benadrukt in haar algemeen deel dat “*het niet de bedoeling is om het gebruik van videoconferentie in het kader van gerechtelijke procedures te veralgemenen of tot regel te verheffen, maar wel om de mogelijkheid ertoe te bieden met eerbiediging van de rechten van rechtzoekenden en van het eerlijk proces, waarbij in het achterhoofd wordt gehouden dat het de norm moet blijven dat alle deelnemers fysiek aanwezig zijn in de zittingszaal.*”

De OVB beklemtoont dat zij die doelstelling onderschrijft. De voorwaarde dat de rechter videoconferentie enkel mag bevelen bij een concreet risico voor de volksgezondheid of de openbare veiligheid is op het eerste gezicht de stok achter de deur die dit lijkt te bevestigen. De OVB vreest echter voor erg ruime interpretaties, in het bijzonder in het strafrecht, die achterliggend vooral andere, praktische doelstellingen voor ogen hebben. De memorie van toelichting stelt immers ook dat “*de aanneming van een wettekst die een kader schept rond het gebruik van videoconferentie in gerechtelijke procedures, ertoe bijdraagt de toegang van de rechtzoekende tot justitie te optimaliseren, de afhandeling van rechtszaken te versnellen en de achterstand in sommige gerechten aldus weg te werken, evenals de openbaarheid van de zittingen te verhogen.*”

Het ambivalente karakter van die doelstellingen baart de OVB zorgen. Laatstgenoemde ambities vereisen namelijk een veel ruimere, haast principiële uitrol van de videoconferentie die niet verenigbaar is met het uitzonderlijke karakter ervan. De OVB kan zich niet van de indruk ontdoen dat dit initiatief binnen een ruimer kader past om justitie in fysieke vorm (een beetje) uit te kleden. Zo valt te denken aan het voornemen van de regering om het aantal gerechtsgebouwen sterk te reduceren en daartoe artikel 186 van het Gerechtelijk Wetboek (hierna: Ger.W.) te hervormen.⁴ Justitie mag op bepaalde punten zeker digitaal en sneller worden, maar de toegang tot de rechter en een vlotte rechtsgang met respect voor de rechten van verdediging en het daadwerkelijke tegensprekelijke debat moeten gerespecteerd blijven. Derhalve rijst de vraag of dit de gewenste werkwijze is om dat doel te bereiken en of de rechtsgang op die manier ook “menselijker” zal

² EHRM 5 oktober 2006, nr. 45106/04, *Marcello Viola t. Italië*, § 70 en 72; EHRM 27 november 2007, nr. 58295/00, *Zagaria t. Italië*, § 29; EHRM 27 november 2007, nr. 35795/02, *Asciutto t. Italië*, § 64.

³ Lezing prof. rechtspsychologie M. VANDERHALLEN, zoals besproken in X., “Haken en ogen aan videoconferenties in rechtszaal”, 24 september 2012. Zie verder: *Ervaringen met elementen uit de tijdelijke COVID-19-wetgeving Justitie en Veiligheid*, WODC rapport 3230, 39 en 47.

⁴ Zie Beknopt Verslag Plenumvergadering, Kamer van Volksvertegenwoordigers 11 oktober 2022, CRABV 55 PLEN 205, 16-17.

worden. Eenzelfde bekommernis kan ook worden teruggevonden in Nederland, waar de Raad voor de Rechtspraak in zijn jaarverslag van 2021 het volgende overweegt (eigen onderlijning):

“Op basis van opgehaalde standpunten heeft de Rechtspraak een conceptvisie op online zittingen geformuleerd met als uitgangspunt dat zittingen fysiek plaatsvinden. Ondanks dat uitgangspunt is het niet alleen wenselijk maar ook noodzakelijk om te (blijven) kijken naar de mogelijkheden die online zittingen bieden. In aansluiting op maatschappelijke behoeften kan een online zitting worden ingezet, waarbij rechtsbeginselen als toegankelijkheid en tijdigheid belangrijke aspecten zijn die in de afweging worden meegenomen. Het is in het concrete geval aan de individuele rechter om te beslissen of de rechtszaak (deels) online of fysiek wordt behandeld. De kwaliteit en ondersteuning van de voorziening online zittingen moeten zijn gewaarborgd.”⁵

2.4 Non-verbale communicatie

5. Non-verbale communicatie komt aanzienlijk minder sterk tot uiting tijdens zittingen die via videoconferentie verlopen. Gezichtsuitdrukkingen, intonatie en gebaren gaan grotendeels verloren. Dat leidt tot informatieverlies voor alle betrokken actoren. Ook contextuele informatie (de wijze waarop de procesdeelnemers, het publiek en de pers op elkaar reageren en zich gedragen in de zittingszaal) ontbreekt. Nochtans zijn ook die vormen van informatie determinerend voor de kwaliteit van de rechtsbedeling. De gehanteerde videoapparatuur moet in de mate van het mogelijke die gebreken opvangen.

Verder wijst de OVB erop dat zittingen die via videoconferentie verlopen ook vermoeiender zijn dan fysieke zittingen en minder mogelijkheden bieden om emoties te kanaliseren.

2.5 Vertrouwelijk overleg / uitwisseling van stukken

6. Er moet een beveiligd platform aanwezig zijn om het vertrouwelijk overleg en het uitwisselen van stukken tussen advocaten onderling en tussen een advocaat en zijn cliënt mogelijk te maken.

Het overleg tussen advocaten onderling en hun onderlinge briefwisseling is in beginsel vertrouwelijk. Dat is essentieel voor de rechten van verdediging conform vaste rechtspraak van het EHRM, en ligt ook vast in de artikelen 112 en 113 van de Codex Deontologie voor Advocaten.

Eenzelfde regel geldt voor het uitwisselen van stukken en het overleg tussen een advocaat en zijn cliënt, dat gedekt is door het beroepsgeheim van de advocaat. Dat beroepsgeheim raakt de openbare orde en kent een grondwettelijke waarde. Volgens het Grondwettelijk Hof is het beroepsgeheim van de advocaat immers:

“een essentieel bestanddeel van het recht op eerbiediging van het privéleven en van het recht op een eerlijk proces. Het beroepsgeheim van de advocaat heeft hoofdzakelijk tot doel het fundamentele recht op eerbiediging van het privéleven te beschermen van diegene die iemand in vertrouwen neemt, soms over iets heel persoonlijks. De effectiviteit van de rechten van verdediging van iedere rechtzoekende veronderstelt daarenboven noodzakelijkerwijs dat een vertrouwensrelatie tot stand kan komen tussen die persoon en de advocaat die hem raad geeft en hem verdedigt. Die noodzakelijke vertrouwensrelatie kan alleen tot stand komen en behouden blijven indien de rechtzoekende de waarborg heeft dat wat hij aan zijn advocaat toevertrouwt door die laatstgenoemde niet openbaar zal worden gemaakt. Hieruit volgt dat de aan de advocaat opgelegde regel van het beroepsgeheim een fundamenteel element is van de rechten van verdediging.”⁶

⁵ Raad voor de rechtspraak, jaarverslag 2021, 30.

⁶ GwH 23 januari 2008, nr. 10/2008; GwH 24 september 2020, nr. 114/2020; GwH 17 december 2020, nr. 167/2020, GwH 11 maart 2021, nrs. 45/2021 en 46/2021; GwH 15 september 2022, nr. 103/2022.

Aangezien het beroepsgeheim en de vertrouwelijkheid van overleg en stukken kernwaarden uitmaken van de advocatuur wenst de OVB te benadrukken dat hieraan onder geen enkel beding afbreuk kan en mag worden gedaan.

2.6 Kwaliteitsvolle apparatuur en beveiligde verbinding

7. Hoewel het voorontwerp duidelijke technische waarborgen voor het videoconferentiesysteem stelt (zie artikel 8 en 17), wenst de OVB het belang van de kwaliteit van de apparatuur en de veiligheid van de verbinding nogmaals te benadrukken. Eender welke uitzonderlijke toepassing van de videoconferentie staat of valt hiermee. Dat betekent onder meer dat alle betrokken actoren tijdens een videozitting alles gelijktijdig visueel en auditief op een eigen scherm moeten kunnen waarnemen. De advocaat, de partijen, de rechter en andere deelnemers moeten een duidelijk en realistisch beeld hebben van wat zich aan de andere kant van de verbinding afspeelt en alle deelnemers aan het gesprek moeten zichtbaar zijn. Alle betrokkenen moeten kennis hebben van de werking van de apparatuur en in staat zijn om er gebruik van te maken (bv. toegang tot internet, inloggen, etc.). Derden mogen geen toegang hebben tot het communicatieverkeer en de bescherming van persoonsgegevens moet gewaarborgd zijn.

De OVB benadrukt dat er reeds bij de inwerkingtreding van de wet aan die waarborgen wordt voldaan en dat de apparatuur zoveel mogelijk op identieke wijze wordt uitgerold, om een gelijke behandeling van partijen te bevorderen.

2.7 Gelijke behandeling van rechtzoekenden

8. Aangezien het in bepaalde situaties aan de rechter toekomt te beslissen of er gebruik wordt gemaakt van videoconferentie, lijkt het onvermijdelijk dat verschillende werkwijzen zullen ontstaan in de diverse rechtbanken. Bepaalde rechters zullen allicht meer of minder gebruik maken van online of hybride zittingen. Dienaangaande verwijst de OVB naar de cijfers van het Vlaams Agentschap Opgroeien omtrent het gebruik van videoconferentie in jeugdzaken. Deze cijfers tonen het disparate gebruik van videoconferentie aan. Zo wordt in Veurne in alle zaken gebruik gemaakt van videoconferentie en in Hasselt in geen enkele zaak:

Verhouding videoconferentie en fysiek - De Grubbe	
jeugdrechtbank	% videoconferentie
Gerechtelijk arrondissement Antwerpen	
Antwerpen	59,6
Turnhout	66,7
Mechelen	23,3
Gerechtelijk arrondissement Oost-Vlaanderen	
Gent	83,5
Dendermonde	7,4
Oudenaarde	8,3
Gerechtelijk arrondissement West-Vlaanderen	
Brugge	69,5
Kortrijk	3,5
Ieper	50
Veurne	100
Gerechtelijk arrondissement Limburg	
Tongeren	3,8
Hasselt	0
Gerechtelijk arrondissement Leuven	
Leuven	9,1
Gerechtelijk arrondissement Brussel	
Brussel	12,5

Aansluitend bij deze opmerking bestaat bij hybride zittingen bovendien een ongelijkwaardigheid tussen de partij die fysiek deelneemt en de partij die online deelneemt. De partij die fysiek in de zittingszaal aanwezig is zal immers kunnen waarnemen wat in de zaal gebeurt, welke lichaamstaal de betrokkenen hanteren en zal vlotter stukken kunnen uitwisselen.

Beide opmerkingen doen vragen rijzen in het licht van de gelijke behandeling van rechtzoekenden al naargelang voor welke rechter zij dienen te verschijnen en op welke wijze zij dit doen.⁷

2.8 Openbaarheid van de rechtspraak

9. Online of hybride zittingen staan op gespannen voet met het beginsel van de openbaarheid van de rechtspraak zoals verankerd in artikel 6 EVRM en artikel 148 GW. Daaraan kan worden verholpen op diverse wijzen zoals een *live stream* van de zitting, zij het dat dan de privacy van de betrokkenen nauwlettend in de gaten moet worden gehouden.⁸

⁷ Zie ook: *Ervaringen met elementen uit de tijdelijke COVID-19-wetgeving Justitie en Veiligheid*, WODC rapport 3230, 42-43.

⁸ *Ibid.*, 42.

3 Artikelsgewijze commentaar

3.1 Videoconferentie in het kader van burgerlijke rechtsplegingen

Artikel 2 en 4

- *Nieuwe artikelen 589ter en 607bis Ger.W.*

10. De OVB stelt zich vragen bij de effectieve beroepsmogelijkheden tegen het besluit van de rechter om het gebruik van videoconferentie op te leggen, zowel in burgerlijke als in strafzaken. Hoewel de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geen recht op hoger beroep erkent, zijn de verdragsstaten wel verplicht om de waarborgen van artikel 6 EVRM te respecteren indien ze toch in een beroepsprocedure voorzien (EHRM 17 januari 1970, *Delcourt t. België*, §25; EHRM 2 oktober 2014, *Hansen t. Noorwegen*, §71).

Het voorontwerp stelt dat de voorzitters van de rechtbanken, de arbeidshoven en de hoven van beroep in beginsel uitspraak zullen doen over de beslissingen van hun eigen rechters. De OVB meent dat zij echter niet kwalificeren als een rechterlijke instantie die met de vereiste onpartijdigheid van dat rechtsmiddel kunnen kennisnemen. Zij zijn immers verantwoordelijk voor de organisatie van hun rechtbank, terwijl het besluit om videoconferentie op te leggen vooral zal worden genomen om organisatorische redenen.

Artikel 6

11. Hier wordt verkeerdelijk verwezen naar de invoeging van afdeling VI**bis** bij artikel 4. Dit moet artikel 5 zijn.

Artikel 7

- *Nieuwe artikel 763ter, §3, 1°, c) en d), en §4 Ger.W.*

12. De OVB is terughoudend ten aanzien van de verwerking van de woonplaats en het rijksregisternummer van de advocaat voor het gebruik van het videoconferentiesysteem. De verwerkingsnoodzaak van die gegevens is niet duidelijk. Wij stellen voor om hier ten aanzien van advocaten de advocatenkaart/UUID nummer te hanteren.

Het voorontwerp stelt tevens dat de beheerder en de via videoconferentie verschijnende partijen alleen toegang hebben tot de metagegevens “voor wat hen *aanbelangt*”. Daarentegen stelt de memorie van toelichting preciezer dat de verschijnende partijen alleen toegang hebben tot hun “eigen gegevens”. Het lijkt dus aangewezen artikel 763ter, §4, tweede lid van het voorontwerp te wijzigen als volgt:

“Alleen de beheerder en de per videoconferentie verschijnende partijen hebben toegang tot de metagegevens bedoeld in het eerste lid. De verschijnende partijen hebben alleen toegang tot de eigen metagegevens.”

Artikel 8

- *Nieuwe artikel 763quater, §2, 3° Ger.W.*

13. In de memorie van toelichting wordt verduidelijkt dat de **vertrouwelijke communicatie** tussen advocaat en cliënt tijdens de zitting verzekerd kan worden via “break out rooms”. Ten eerste stelt de OVB zich ernstige vragen bij de garantie op vertrouwelijkheid van deze methode. Zelfs als dit technisch verzekerd zou kunnen worden, dan nog rijst de vraag of de cliënt niet het gevoel zal hebben dat anderen het vertrouwelijk overleg kunnen beluisteren. Dat remt hem mogelijk af om vrijuit met zijn advocaat te overleggen.

Ten tweede zal het hiervoor noodzakelijk zijn om steeds de zitting tijdelijk te schorsen, met veel tijdverlies tot gevolg. Dat kan uiteraard ook tijdens fysieke zittingen gebeuren, wanneer een cliënt nood heeft aan enkele minuten met zijn advocaat, maar dat is niet de enige belangrijke vorm van communicatie tussen beiden. Niet alles hoeft uitgebreid besproken te worden; een knik, oogopslag of korte woordenwisseling kan voldoende zijn om belangrijke informatie over te brengen. Die vormen van non-verbale communicatie worden ernstig bemoeilijkt om niet te zeggen onmogelijk gemaakt via videoconferentie, zodat die vorm van communicatie hetzij vervalt – wat een verschraling van de rechten van verdediging impliceert – hetzij vervangen moet worden door een geformaliseerde, verbale communicatie die kan leiden tot onderbreking van de zitting en dus zeker niet bevorderlijk is voor de vlotte voortgang van zaken. Dat bemoeilijkt ook de tegensprekelijkheid van het debat.

De OVB is minstens op dit punt derhalve allerminst overtuigd dat de rechten van de partijen geheel identiek zullen zijn, zoals het nieuwe artikel 763^{quater}, §1 Ger.W. voorschrijft.

14. Deze opmerkingen zwengelen ook de discussie aan of alle mogelijke combinaties tussen fysieke of digitale aanwezigheid voor cliënt en advocaat opportuun zijn. Naast de fysieke zitting waarop advocaat en cliënt aanwezig zijn, bestaan er nog **vier mogelijkheden** waarvan geen enkele wordt uitgesloten door het voorontwerp: (a) advocaat fysiek en cliënt digitaal; (b) advocaat digitaal en cliënt fysiek; (c) advocaat en cliënt digitaal, maar vanop dezelfde locatie; (d) advocaat en cliënt digitaal, maar vanop verschillende locaties. Als een zitting dan toch uitzonderlijk plaatsvindt via videoconferentie, vindt de OVB dat de focus van het voorontwerp zou moeten liggen op opties (a) en (c). Indien advocaat en cliënt niet fysiek aanwezig kunnen zijn op de zitting, bieden die alternatieve (subsidiare) opties de betere waarborgen.

In het geval (a) zal de fysieke aanwezigheid van de advocaat op de zitting vaak zijn overtuigingskracht ten goede komen, wat uiteraard in het voordeel speelt van de cliënt. Ook kan hij dan nauwer in contact treden met de andere betrokken partijen en procesactoren. In het geval (c) zal de advocaat zijn cliënt grondiger kunnen bijstaan en ondersteunen, maar ook is het vertrouwelijk karakter van het overleg beter gegarandeerd. Zo kunnen ze zich tijdelijk naar een andere ruimte begeven of de microfoon uitschakelen.

Die opmerking sluit aan bij de eerder geformuleerde opmerking over het vertrouwelijk overleg tussen advocaat en cliënt dat ook bij digitale of hybride zittingen moet gewaarborgd blijven (nr. 6). Daarom wordt in het Nederlandse WODC-rapport het volgende overwogen:

*“Wanneer de advocaat en cliënt/verdachte bij een digitale of hybride zitting niet fysiek op dezelfde locatie zitten, vormt het borgen van vertrouwelijk contact/overleg tussen advocaat en cliënt een aandachtspunt. Dit geldt zowel voor het contact voorafgaand aan de zitting als het contact tijdens de zitting. **Bij een digitale of hybride zitting is vertrouwelijk onderling contact, zonder het risico op afluisteren, niet zonder meer mogelijk. Dit moet worden gefaciliteerd (door de rechter), bijvoorbeeld door de zitting tijdelijk te schorsen en/of te zorgen voor een separate beveiligde verbinding waarmee de advocaat en cliënt vertrouwelijk kunnen communiceren. Wanneer bij een digitale/hybride zitting het vertrouwelijk contact tussen de advocaat en cliënt (indien gewenst) niet kan worden gefaciliteerd, heeft dat (negatieve) consequenties voor de mate waarin de advocaat de cliënt kan bijstaan voorafgaand en tijdens de zitting.***

In meer algemene zin geldt dat wanneer de advocaat tijdens een digitale zitting niet fysiek nabij zijn cliënt is, de advocaat daardoor minder goed in staat is om zijn cliënt tijdens de zitting te begeleiden en (emotioneel) te ondersteunen (bijvoorbeeld door de cliënt te kalmeren/gerust te stellen, (non-verbale) instructies te geven, te peilen hoe het gaat, et cetera). Met name bij kwetsbare cliënten kan dit extra bezwaarlijk zijn.”⁹

15. Verder vraagt de OVB zich af of er gedacht is aan de situatie waarin meerdere advocaten optreden voor één cliënt. Kan dan bv. één advocaat digitaal verschijnen en de anderen fysiek? Thans regelt het voorontwerp deze situatie niet en de memorie van toelichting weidt er niet verder over uit.

⁹ Ervaringen met elementen uit de tijdelijke COVID-19-wetgeving Justitie en Veiligheid, WODC rapport 3230, 41-42.

- *Nieuwe artikel 763quater, §3 Ger.W.*

16. De nadere regels en werking van het videoconferentiesysteem zullen bij koninklijk besluit worden bepaald. De technisch-praktische uitwerking die moet verzekeren dat partijen over rechten beschikken identiek aan degene die zij tijdens een fysieke zitting genieten, is essentieel voor eender welke toepassing van dit voorontwerp. De OVB benadrukt daarom dat dit koninklijk besluit gelijktijdig moet worden voorbereid en in werking treden. Ter vergelijking: in het kader van artikel 15 van het Vlaamse Jeugddelinquentiedecreet volgde een besluit van de Vlaamse Regering over het gebruik van videoconferentie voor de verschijning van minderjarige verdachten pas een jaar later. En ook nu, meer dan twee jaar later, is het overleg tussen de OVB en het kabinet omtrent toereikende en adequaat toegepaste praktische waarborgen nog steeds lopende. Nochtans gebruiken sommige Vlaamse jeugdrechtbanken de videoconferentie intussen *de facto* als regel.

- *Nieuwe artikel 763quater, §5 Ger.W.*

17. De OVB vraagt zich af welke criteria zullen worden gebruikt om te kunnen spreken van opnames die van belang zijn voor het aanleggen van historische justitiearchieven of voor educatieve doeleinden. Belangrijker nog is dat de verschijnende partij dit klaarblijkelijk niet zal kunnen weigeren, wat in strijd lijkt met het portretrecht. Waar een beklagde zich kan verzetten tegen het nemen van foto's of opnames tijdens een (zelfs openbare) terechtzitting, zou dit impliceren dat de voorzitter van de rechtbank met miskenning van dit portretrecht kan toelaten dat een opname wordt gemaakt.

Artikel 9

- *Nieuwe artikel 763quinquies Ger.W.*

18. Artikel 148 van de Grondwet vereist dat de openbaarheid van de terechtzitting, in het bijzonder voor derden, ook bij het gebruik van videoconferentie wordt gewaarborgd. Toch lijkt het voorontwerp die waarborg sterk te laten afhangen van de discretionaire beoordeling van de magistraat die de zitting voorziet. De OVB benadrukt dat openbaarheid de regel is, ook bij het gebruik van videoconferentie. Uitzonderingen op die regel moeten dus concreet worden gemotiveerd.

Verder merkt de OVB op dat de openbaarheid van digitale zittingen beperkt is tot de burger die over internet beschikt. Zij vraagt zich ook af hoe de overheid wil controleren dat er geen opnames van de zitting gemaakt worden.

De openbaarheid van digitale zittingen brengt ook eigen problemen met zich mee. Mag het aanwezige publiek bijvoorbeeld steeds inkijk krijgen in de documenten die via het scherm worden gedeeld? Het voorontwerp biedt voor dit probleem geen oplossing.

Artikel 10

- *Nieuwe artikel 763sexies, §1, lid 1, 1°-3° Ger.W.*

19. Over punten 1°-3° van deze bepaling, rijzen de volgende opmerkingen:

1° Naast de in het tweede lid vermelde concrete omstandigheden waarmee de rechter op zijn minst rekening moet houden om te oordelen of het gebruik van videoconferentie verenigbaar is met de bijzondere omstandigheden van de zaak, mist de OVB een verwijzing naar de digitale mogelijkheden van de partijen. Van iemand die in de privésfeer geen toegang heeft tot het internet, mag niet worden verwacht dat deze deelneemt via videoconferentie door bv. gebruik te maken van de computers in een openbare bibliotheek.

2° De OVB verwijst voor deze voorwaarde terug naar haar opmerkingen bij artikel 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763quater, §2, 3° Ger.W. (cf. nrs. 13-15).

3° In het geval van kinderen, zal ook moeten worden geoordeeld of de videoconferentie overeenkomt met het belang van het kind. Op basis van General Comment nr. 14 van het VN-Kinderrechtencomité, waarin het belang van het kind zoals gewaarborgd in artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag wordt toegelicht, moet de bepaling van dit belang gekoppeld worden aan het recht van het kind om gehoord te worden. Als een rechter een dergelijke afweging moet maken, zou het kind daaraan dus actief moeten kunnen participeren.

- *Nieuw artikel 763sexies, §2 Ger.W.*

20. Met betrekking tot het verzoek van een partij om per videoconferentie ter zitting te verschijnen, merkt de OVB op dat het voorontwerp geen ruimte laat voor de tegenpartij om dit aan te vechten. Het verdient aanbeveling om minstens, ter aanvulling van de voorwaarden uit artikel 763sexies, §1, tweede lid, te voorzien dat de rechter in overweging zal moeten nemen of een partij geen gerechtvaardigd belang heeft dat de tegenpartij fysiek aanwezig is (bv. als deel van een verwerkingsproces). Hij moet die partij dus minstens horen.

- *Nieuw artikel 763sexies, §3 Ger.W.*

21. De rechter kan de partijen en andere procesactoren ook bevelen om via videoconferentie te verschijnen. Naast de drie voorwaarden die hierboven besproken werden, moet er in dat geval als vierde aanvullende voorwaarde ook sprake zijn van een concreet risico voor de volksgezondheid of de openbare veiligheid.

De OVB meent dat de vaststelling van het bestaan van een concreet risico moet worden geobjectiveerd, wat impliceert dat die beoordeling zoveel mogelijk uit handen van individuele rechters wordt genomen teneinde te verzekeren dat de mogelijkheid om de partijen te bevelen via videoconferentie te verschijnen daadwerkelijk uitzonderlijk blijft.

Wat de volksgezondheid betreft, vormt de wet van 14 augustus 2021 'betreffende de maatregelen van bestuurlijke politie tijdens een epidemische noodsituatie' (pandemiewet) een ideaal aanknopingspunt. Zo kan er alleen sprake zijn van een concreet risico voor de volksgezondheid indien de Koning op grond van artikel 3, §1 van de pandemiewet de epidemische noodsituatie heeft afgekondigd. Dat maakt dat rechters zich niet alleen hoogst uitzonderlijk op die grondslag kunnen beroepen om videoconferentie op te leggen, maar ook dat ze dat slechts tijdelijk kunnen doen: de epidemische noodsituatie geldt immers maar voor een (verlengbare) duur van drie maanden. Toch kan het bestaan van een epidemische noodsituatie niet automatisch het opleggen van videoconferentie rechtvaardigen. Naarmate de intensiteit van de noodsituatie afneemt, neemt het risico van fysieke zittingen voor de volksgezondheid evenredig af. Om rechters te helpen bij hun evenwichtsoefening tussen de bescherming van de volksgezondheid en het belang van rechtzoekenden bij een fysieke zitting, zal het College van Hoven en Rechtbanken, net zoals tijdens de coronapandemie, periodiek richtlijnen moeten uitvaardigen.

Wat daarentegen de openbare veiligheid betreft, vindt de OVB dat de beoordeling van het bestaan van een concreet risico wel aan de individuele rechter kan worden overgelaten, met dien verstande dat hij zijn besluit grondig zal moeten motiveren.

22. In de veronderstelling dat een concreet risico voor de volksgezondheid en de openbare veiligheid voor alle betrokken partijen en procesactoren geldt, meent de OVB eveneens dat de rechter het gebruik van videoconferentie steeds aan alle partijen moet opleggen. Zo is ook de procedurele gelijkheid verzekerd. Zoals in het algemeen deel werd uiteengezet, zijn de communicatiemogelijkheden tijdens een fysieke zitting rijker dan tijdens een digitale zitting.

Verder lijkt minimale termijn ter kennisgeving van het feit dat de zitting via videoconferentie zal verlopen erg krap. Ieder dossier moet degelijk worden voorbereid, maar naargelang zijn aard en de complexiteit kan dat enige tijd in beslag nemen. Een advocaat die per videoconferentie zal (moeten) pleiten, soms ook samen met andere advocaten, of die weet dat hij niet in optimaal rechtstreeks contact met zijn cliënt of de rechter zal staan, zal mogelijk anders te werk gaan. De minimale kennisgevingstermijn wordt dus idealiter opgetrokken.

Voor de beroepsmogelijkheid tegen het besluit van de rechter om het gebruik van videoconferentie op te leggen verwijst de OVB naar haar eerdere opmerkingen bij artikelen 2 en 4 van het voorontwerp over de nieuwe artikelen 589ter en 607bis Ger.W. (cf. nr. 10).

- *Nieuw artikel 763sexies, §4 Ger.W.*

23. Het laatste lid bepaalt ten slotte dat de dagvaarding in rechtsplegingen in kort geding of zoals in kort geding de mogelijkheid vermeldt voor de partijen om hun standpunt over het passend karakter van het

eventuele gebruik van videoconferentie kenbaar te maken. De vraag rijst waarom dit ook niet aan de partijen kan worden meegedeeld buiten de context van kortgedingprocedures.

- *Nieuw artikel 763sexies, §6 Ger.W.*

24. De OVB is gekant tegen de fysieke afwezigheid van de rechter op de zitting. De rechterlijke macht moet zich ter plaatse begeven en de partijen de mogelijkheid bieden om voor de rechter in persoon te verschijnen. De eerdere opmerkingen over het belang van de lichaamstaal zijn minstens even pertinent voor wat betreft de fysieke aanwezigheid van de rechter. Bovendien wordt er niet nader bepaald hoe lang voor de zitting deze vraag tot instemming moet worden voorgelegd.

In het laatste lid wordt een zin te dwingend geformuleerd: “*De griffier vraagt de partijen in te stemmen met het gebruik van videoconferentie door de rechter of de griffier*” lijkt te impliceren dat de partijen geen keuze hebben. De formulering moet dus aangepast worden als volgt: “*De griffier vraagt de partijen of zij instemmen met (...)*”.

- *Nieuw artikel 763sexies, §8 Ger.W.*

25. Deze paragraaf bepaalt de situatie wanneer men zou vaststellen dat er niet langer voldaan wordt aan de eerder besproken voorwaarden voor videoconferentie.

Ten eerste merkt de OVB op dat maatregelen bij een dergelijke vaststelling enkel op de toekomst gericht zijn. Het is echter mogelijk dat deze problemen zich al eerder (al dan niet in mindere mate) voordeden en dat de rechten van de betrokken partij intussen wel degelijk al geschonden zijn. Voor de OVB rijst de vraag of dit niet eveneens op dat moment beoordeeld moet worden en in een procedure moet worden uitgewerkt. Zo niet is het risico op (cassatie)beroep (terecht) hoog.

Ten tweede wordt er niets gezegd over het scenario waarin het concreet risico voor de volksgezondheid of de openbare veiligheid zou komen te vervallen in de loop van het proces. De OVB vindt dat het bevel tot videoconferentie in dat geval eveneens moet vervallen omdat de partijen gedwongen werden om de zittingen digitaal te volgen. Uiteraard kunnen de partijen wel opnieuw uitgenodigd worden om het proces per videoconferentie verder te zetten.

- *Nieuw artikel 763sexies, §9 Ger.W.*

26. De OVB verwijst hiervoor naar haar eerdere opmerkingen bij artikel 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763quater, §3 Ger.W. (cf. nr. 16).

Artikel 11

- *Nieuw artikel 763septies, §1 Ger.W.*

27. De OVB vindt dat er in dit artikel een (te) grote verantwoordelijkheid wordt gelegd bij de advocaat als deze moet bevestigen dat niemand anders dan zijn cliënt aanwezig is op de plaats waar die cliënt per videoconferentie verschijnt en dat niemand anders kan volgen wat er gezegd wordt. Het onhandige gebruik van het woord “henzelf”, dat “zijzelf” moet zijn, zou kunnen doen vermoeden dat dit enkel betrekking heeft op situaties waarin de advocaat zich op dezelfde locatie als zijn cliënt bevindt. Los van de discussie over de meest geschikte combinaties van verschijningsvormen zoals besproken in randnummer 14, stelt het voorontwerp nergens anders dat dit een verplichting zou moeten zijn. Dit moet dus aangepast worden.

Het is bovendien onduidelijk of er aan deze regeling sancties zijn gekoppeld.

Het artikel bepaalt ook dat, bij gebreke van een advocaat, een gerechtsdeurwaarder kan worden aangesteld om te bevestigen aan het gerecht dat niemand anders aanwezig is. Dit systeem kan ook worden toegepast bij de digitale verschijning van getuigen, zoals enkel in de memorie bij artikel 10, §7 en niet in het artikel zelf wordt verduidelijkt. Waar de OVB zich resoluut kant tegen een louter attesterende rol voor de advocaat, onderschrijft ze wel het belang van een attestering door een gerechtsdeurwaarder. Tegelijkertijd illustreert deze regeling vooral de gekunstelde drang naar meer videoconferentie. Teneinde een efficiëntere,

goedkopere en snellere procedure te bewerkstelligen, zou het paradoxaal genoeg nodig zijn om een extra actor in te schakelen die zich ter plekke moet begeven en betaald zal worden door de Staat.

- *Nieuw artikel 763septies, §2 Ger.W.*

28. In beginsel vindt het horen van een minderjarige op grond van artikel 1004/1 Ger.W. plaats buiten de aanwezigheid van wie dan ook (art. 1004/1, §5 Ger.W.). In de rechtsleer wordt evenwel aanvaard dat de familierechterbank een **vertrouwenspersoon** mag laten aanwezig zijn, voor zover uitzonderlijke omstandigheden dat rechtvaardigen. Dit kan op verzoek van een ouder, van het kind zelf of door de rechter zelfs ambtshalve. Het is dan aan de familierechter om uitdrukkelijk te motiveren in een beschikking waarom hij in een gegeven situatie wel een vertrouwenspersoon toelaat. De minderjarige heeft met andere woorden niet het recht om een vertrouwenspersoon aanwezig te laten zijn.¹⁰ De meeste familierechters hebben echter nog niet zelf het initiatief genomen tot aanstelling van een vertrouwenspersoon (85% EA; 88% HB), al geven ze wel meestal of in uitzonderlijke omstandigheden positief gevolg aan een verzoek daartoe van het kind (47% EA, 25% HB).¹¹

In het voorontwerp van wet is evenwel de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon bij het gesprek vereist om te bevestigen dat de minderjarige en de vertrouwenspersoon alleen aanwezig zijn. Deze vereiste staat haaks op de voornoemde bevindingen, en veronderstelt een wetswijziging van artikel 1004/1, §5 Ger.W. Ook rijst de vraag waar die vertrouwenspersoon zich bevindt op het ogenblik van de bevestiging (in hetzelfde lokaal als de minderjarige?) en wat zijn taak precies inhoudt: moet hij na de bevestiging het lokaal verlaten of is zijn aanwezigheid bij het gesprek toch toegelaten?

Bovendien moet de vertrouwenspersoon bevestigen dat *“niemand anders dan hijzelf, aanwezig is op de plaats waar de minderjarige zich bevindt op het moment van het verhoor, noch op andere wijze kan volgen wat er wordt gezegd”*. Waar de eerste opdracht nog behapbaar lijkt, is dat bij de tweede opdracht al veel minder het geval. Hoe kan een vertrouwenspersoon uitsluiten dat ook op eender welke andere wijze (let op de ruime formulering) een derde het gesprek kan volgen? Niet alleen lijkt de aard van deze verbintenis een resultaatsverbintenis, ook is niet duidelijk welke sanctie volgt op een eventuele miskening van die plicht. En wat er gebeurt met een gesprek dat nadien bv. opgenomen blijkt door een derde, dan wel erger nog, door de minderjarige zelf die wel degelijk bij het gesprek moet aanwezig zijn?

Meer algemeen weerspiegelt deze zienswijze het probleem van de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in familiezaken, dat zeker voor oudere minderjarigen, zoals bv. 16-17-jarigen, te hekelen valt.

29. Als zoals blijkt uit de huidige praktijk geen vertrouwenspersoon aanwezig is, moet de rechter de aanwezigheid van een advocaat bevelen, of bij gebreke daarvan een gerechtsdeurwaarder. Anders dan bij beschermde meerderjarigen is er voor minderjarigen evenwel geen ambtshalve aanstelling van een advocaat mogelijk, dus zal *de facto* steeds de gerechtsdeurwaarder moeten attesteren dat de minderjarige alleen aanwezig is. Een minderjarige heeft immers standaard geen **advocaat** zoals ook in de memorie van toelichting wordt gesteld (p. 40), aangezien hij of zij geen partij in het geding is (art. 1004/1, §6 Ger.W.)

De memorie van toelichting en het voorontwerp melden ook niets over de vergoeding van de advocaat die desgevallend door de rechter wordt aangesteld. Evenmin wordt verduidelijkt waar de advocaat een en ander dient te bevestigen (bij de minderjarige in hetzelfde lokaal of in de rechtbank) en of hij nadien mag aanwezig zijn bij het gesprek. Die opmerkingen gelden eveneens voor het geval een gerechtsdeurwaarder moet optreden, al bepaalt het voorgestelde artikel 763septies, §5 Ger.W. in dat geval wel dat de kosten van diens

¹⁰ P. SENAËVE, “Het hoorrecht van minderjarigen” in: *Handboek Familieprocesrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, nrs. 831 ev.

¹¹ U. CERULUS en Ch. DECLERCK, “Het hoorrecht van het kind voor de Nederlandstalige familierechters: resultaten van een praktijkbevraging”, *T.Fam.* 2022, nrs. 20 en 28, (175) 179; uitgebreid verslag met cijfers: ‘Het hoorrecht van het kind voor de Nederlandstalige familierechter’, vragen, 10, 18a en b.

via: https://kinderrechten.be/sites/default/files/2022-05/Rapport_Bevraging_Familierechters.pdf.

optreden ten laste van de Staat zijn. Dit doet vermoeden dat dit voor de kosten van een advocaat dan *a contrario* niet het geval is.

Bovendien is de taak van de advocaat nog ruimer dan die van de vertrouwenspersoon, aangezien de advocaat moet bevestigen dat niemand aanwezig is op de plaats van het gesprek van de minderjarige met de rechter, maar dat ook niemand zal aanwezig zijn. Die verbintenis kan nooit worden voldaan.

In aansluiting op de voorgaande opmerking past het tot slot in herinnering te brengen dat de taak van een advocaat niet bestaat in het attesteren van bevindingen, wat daarentegen wel de taak van een gerechtsdeurwaarder is. De memorie van toelichting (p. 40) bepaalt immers dat “*de rol van de advocaat of van de gerechtsdeurwaarder is om te bevestigen dat het horen wel degelijk plaatsvindt “buiten de aanwezigheid van wie ook” overeenkomstig artikel 1004/1 van het Gerechtelijk Wetboek, alvorens hij de minderjarige daadwerkelijk alleen laat voor het horen.*” Dat taak van een advocaat is om zijn cliënt bij te staan, niet om louter te attesteren.

- *Nieuw artikel 763septies, §3 Ger.W.*

30. Omtrent het voorgestelde **artikel 763septies, §3 Ger.W.** voor meerderjarige beschermde personen gelden dezelfde opmerkingen als voor §2 van die bepaling met betrekking tot minderjarigen. Beide categorieën rechtzoekenden bevinden zich immers in een zwakke positie. Er moet wel worden opgemerkt dat waar voor minderjarigen de verwijzing naar een advocaat geen meerwaarde biedt aangezien minderjarigen niet noodzakelijk een advocaat hebben, dit niet geldt voor meerderjarige beschermde personen. Ingevolge artikel 1244/1, tweede lid Ger.W. kan de rechter voor een meerderjarige beschermde persoon immers ambtshalve de aanwijzing van een advocaat bevelen wanneer hij zulks noodzakelijk acht. Dit heeft tot gevolg dat de vermelding van de gerechtsdeurwaarder voor meerderjarige beschermde personen dan weer eerder overbodig is want ongebruikelijk zal zijn (zie ook memorie van toelichting, p. 40).

Tot slot mag bij dit alles niet worden vergeten dat alle betrokkenen, dus ook de minderjarige en de beschermde persoon toegang moeten hebben tot internet, de gewenste apparatuur ter hunner beschikking moeten hebben én moeten weten hoe alles functioneert.

- *Nieuw artikel 763septies, §4 Ger.W. Ger.W.*

31. Het voorgestelde artikel 763septies, §4 Ger.W. getuigt van **wantrouwen** ten aanzien van de rol van de vertrouwenspersoon, advocaat of gerechtsdeurwaarder. Volgens die bepaling kan de rechter immers ook met technische of organisatorische middelen controleren of niemand anders aanwezig is dan de verschijnende personen. Zodoende rijst meer algemeen de vraag wat het nut is van de eerdere paragrafen 1-3.

3.2 Videoconferentie in het kader van strafrechtelijke procedures, in strafuitvoeringszaken en in de uitvoering van interneringsmaatregelen

32. De opmerkingen van de OVB bij het hoofdstuk over de videoconferentie in het kader van burgerlijke rechtsplegingen, zijn ook van toepassing op de (quasi) identieke bepalingen in dit hoofdstuk. Zoals uiteengezet in het algemeen deel vereist het specifieke en precaire karakter van strafrechtelijke zaken nog meer gepaste waarborgen. Helaas merkt de OVB merkwaardig genoeg op dat net het tegenovergestelde het geval is.

Artikel 13

- *Gewijzigd artikel 47bis Sv.*

33. Het zou mogelijk worden om de bijstand van een tolk via telecommunicatiemiddelen te regelen. Ten eerste valt het daarbij op dat er wordt gekozen voor het veel ruimere “telecommunicatiemiddel” in plaats van videoconferentie. Dat houdt in dat de technische waarborgen die elders in het voorontwerp uitgebreid aan bod komen met betrekking tot de videoconferentie, hier niet op van toepassing zijn. De vraag rijst hoe ervoor zal worden gezorgd dat de tolk de verhoorde voldoende duidelijk verstaat en dat de andere aanwezigen (politie, advocaat, onderzoeksrechter) ook voldoende zullen kunnen volgen wat er gezegd en vertaald wordt. De bijstand van een tolk verloopt moeizamer via videoconferentie of andere telecommunicatiemiddelen omdat simultaanvertaling niet mogelijk is. De betrokkene moet telkens eerst aan het woord komen, dan pas de tolk. Dit kan het verloop van de zitting ook vertragen. De OVB begrijpt dat het niet altijd even eenvoudig is om op korte termijn een tolk te vinden, maar benadrukt dat dit geen reden mag zijn om risico's te nemen met essentiële procedurele waarborgen.

Artikel 16

- *Hersteld artikel 557, §3, 1° c) en d), en §4 Sv.*

34. Zie opmerking bij artikel 7 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763ter, §3, 1°, c) en d), en §4 Ger.W. (cf. nr. 12).

Artikel 17

- *Hersteld artikel 558, §1 Sv.*

35. De OVB stelt voor om te kiezen voor de duidelijkere en correctere formulering in artikel 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763quater, §1 Ger.W.

- *Hersteld artikel 558, §2, 3° Sv.*

36. Zie opmerkingen bij artikel 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763quater, §2, 3° Ger.W. (cf. nr. 13-15).

- *Hersteld artikel 558, §3 Sv.*

37. Zie opmerking bij artikel 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763quater, §3 Ger.W. (cf. nr. 16).

- *Hersteld artikel 558, §5 Sv.*

38. Zie opmerking bij artikel 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763quater, §5 Ger.W. (cf. nr. 17).

Artikel 18

- *Hersteld artikel 559 Sv.*

39. De OVB heeft in een eerdere nota aan het kabinet haar ernstige bezwaren met betrekking tot de Antigoonleer reeds overgemaakt. Zij kant zich logischerwijze ook tegen de toepassing ervan in dit voorontwerp. Waar er op basis van artikel 32 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering geen verplichte uitsluiting van onrechtmatig verkregen opnames als bewijsmateriaal wordt voorzien in strafzaken, is dat wel het geval in de burgerlijke procedure. Ter staving daarvan verwijst de memorie van toelichting (p. 17-18) naar het arrest van het Hof van Cassatie van 14 juni 2021 (C.20.01418.N), dat dezelfde criteria vermeldt als artikel 32 V.T.Sv. maar een uitdrukkelijke uitsluiting daarvan toelaat: “Behoudens wanneer de wet uitdrukkelijk anders bepaalt, kan het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken slechts worden geweerd indien de bewijsverkrijging de betrouwbaarheid van het bewijs aantast of indien hierdoor het recht op een eerlijk proces in gevaar wordt gebracht.” Het is aangewezen om dit onderscheid in behandeling nader te duiden in de memorie van toelichting.

Zij vraagt zich ook af wat er gebeurt als de strafrechter uitspraak moet doen over een burgerlijke vordering en de onrechtmatige opname als bewijs zou kunnen worden gebruikt voor de beoordeling van die vordering, in tegenstelling tot wat het geval is wanneer de civiele rechter over die vordering zou moeten oordelen. In dat geval lijkt er sprake te zijn van een schending van het gelijkheidsbeginsel.

Artikel 19

- *Hersteld artikel 560 Sv.*

40. Op basis van de eerder aangehaalde redenen is de OVB van oordeel dat videoconferentie in strafzaken nog meer de ultieme uitzondering moet blijven. Zij stelt daarom dat het uitzonderlijke karakter uitdrukkelijk zou moeten worden benadrukt in een nieuw eerste lid.

- *Hersteld artikel 560, §1-2 Sv.*

41. De relevante opmerkingen bij artikel 10 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763sexies, §1-2 Ger.W. zijn ook hierop van toepassing (cf. nr. 19-20).

Het laatste lid van paragraaf 1 bepaalt dat de regels inzake het verstek van toepassing zijn op de partij aan wie een uitnodiging om per videoconferentie te verschijnen ter kennis is gebracht en die noch fysiek noch digitaal verschijnt. De OVB stelt zich de vraag wat er gebeurt wanneer de verschijning via videoconferentie omwille van technische redenen op het moment zelf niet mogelijk blijkt. Zal die partij kunnen aantonen dat ze getracht heeft om te verschijnen en er derhalve sprake is van overmacht? Deze regel komt eveneens naar analogie aan bod in paragrafen 2 en 3.

- *Hersteld artikel 560, §3 Sv.*

42. Naast de bij artikel 10 van het voorontwerp (over het nieuwe artikel 763sexies, §3 Ger.W.) reeds gemaakte pertinente opmerkingen inzake het concreet risico voor de volksgezondheid en de beroepsprocedure bij de voorzitter van het eigen gerecht, zijn er nog enkele nieuwe elementen die bijzondere aandacht verdienen in het kader van een bevel tot verschijning per videoconferentie in strafzaken:

- Concreet risico voor de openbare veiligheid: de OVB baart zich zorgen om mogelijk ruime interpretaties van dit criterium in strafzaken en benadrukt dat videoconferentie de uitzondering moet blijven. Het mag geenszins een voorwaarde worden die ongeschikt raakt aan omstandigheden vermeld onder artikel 19 van het voorontwerp over artikel 560, §3, 1° Sv., zoals de capaciteit van de gevangenen.
- In burgerlijke zaken zal uitdrukkelijk worden voorzien dat de rechter de partijen ook hoort in het kader van de beroepsprocedure tegen het bevel om per videoconferentie te verschijnen (artikel 763sexies, §3, 5de lid Ger.W.). Dat hoorrecht ontbreekt thans bij strafzaken. De OVB hoopt dat dit een lapsus is. Het spreekt voor zich dat dergelijke waarborgen ook worden voorzien in strafzaken.
- De verdediging van een strafzaak moet tot in de puntjes voorbereid kunnen worden. Een advocaat die per videoconferentie zal (moeten) pleiten of die weet dat hij niet in optimaal rechtstreeks contact met zijn cliënt zal staan, zal mogelijk anders te werk gaan. De OVB vindt een minimum van drie dagen op voorhand betrekkelijk laat om door de griffie op de hoogte gebracht te worden van een bevel tot videoconferentie. Zij merkt op dat dit dezelfde termijn is als bij de burgerlijke zaken, die ook daar al erg krap is. De partijen daarentegen zullen wél andere termijnen krijgen en moeten minstens 48 uur op voorhand beroep instellen (in tegenstelling tot 24 uur in burgerlijke zaken). Dat strafzaken andere termijnen kunnen vereisen, wordt met andere woorden wel erkend, maar er wordt enkel rekening mee gehouden in het voordeel van de griffie en niet van de partijen. Zo moet een verzoek tot videoconferentie (artikel 19 van het voorontwerp over het herstelde artikel 560, §2 Sv.) wél vroeger toegezonden worden aan de griffie (ten laatste 8 dagen in plaats van 5 dagen voor de zitting), in tegenstelling tot het bevel aan de partijen.

- *Hersteld artikel 560, §5 Sv.*

43. De memorie van toelichting stelt dat men op korte termijn geen gevangenvervoer meer kan regelen. Daarom mogen de in verdenkinggestelde, de beklaagde of de beschuldigde die van zijn vrijheid is benomen, in tegenstelling tot andere partijen, niet “vóór het begin van de zitting” beslissen om toch te verschijnen op de plaats waar het gerecht zetelt. De OVB kan begrip opbrengen voor de praktische moeilijkheden bij *last minute* wijzigingen, maar de huidige formulering zonder termijn is veel te ruim. Zoals de bepaling thans is opgesteld, kunnen deze personen op geen enkel moment beslissen om toch fysiek deel te nemen zodra ze hebben ingestemd om digitaal te verschijnen.

- *Hersteld artikel 560, §6 Sv.*

44. Naar analogie met artikel 10 van het voorontwerp (over het nieuwe artikel 763*sexies*, §6 Ger.W.) is de OVB sterk gekant tegen de fysieke afwezigheid van de rechter in de rechtszaal *tout court*. Zij benadrukt het bijkomende belang van een fysieke ontmoeting in het kader van strafzaken, zoals uiteengezet in het algemeen deel van dit advies. Opnieuw merkt de OVB ook op dat er zelfs nog minder waarborgen voor de partijen worden voorzien dan in burgerlijke rechtsplegingen. Daar moeten de partijen ten minste nog instemmen met de beslissing van de rechter om per videoconferentie op de zitting te zetelen. Die voorwaarde is voor strafzaken volledig verwijderd.

Dit heeft tot gevolg dat bv. een beklaagde die een uitnodiging tot videoconferentie heeft ontvangen en beslist om hier niet op in te gaan omdat hij het belangrijk vindt om zich fysiek voor de rechter te komen verantwoorden, zelfs geen zekerheid meer heeft dat dit mogelijk is. De rechter kan eenzijdig beslissen om van thuis uit te oordelen over het lot van deze persoon. De keuze van de beklaagde wordt op die manier volledig uitgehold.

- *Hersteld artikel 560, §8 Sv.*

45. De OVB verwijst ook hier met aandrang naar haar opmerkingen bij artikel 10 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763*sexies*, §8 Ger.W. (cf. nr. 25) die in het licht van strafzaken opnieuw nóg pertinent zijn.

- *Hersteld artikel 560, §9 Sv.*

46. Zie opmerking bij artikel 13 van het voorontwerp over het gewijzigde artikel 47*bis* Sv. (cf. nr. 33) met betrekking tot de bijstand door een tolk via telecommunicatiemiddelen.

Zie opmerking bij artikel 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763*quater*, §2, 3° Ger.W. over de plaats(en) waar cliënt en advocaat de zitting zullen bijwonen (cf. nrs. 13-15).

- *Hersteld artikel 560, §10 Sv.*

47. Zie opmerking bij 8 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763*quater*, §3 Ger.W. (cf. nr. 16).

Artikel 20

- *Hersteld artikel 561 Sv.*

48. Zie opmerkingen bij artikel 11 van het voorontwerp over het nieuwe artikel 763*septies* Ger.W. (cf. nr. 27-31).

Artikel 22

- *Gewijzigd artikel 2bis van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis*

49. Zie opmerking bij artikel 13 van het voorontwerp bij het gewijzigde artikel 47*bis* Sv. (cf. nr. 33).

Artikel 25

- *Nieuw artikel 38quater van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis*

50. De OVB verwijst in eerste instantie naar haar eerdere kritische opmerkingen en bezwaren bij de voorwaarden om videoconferentie voor te stellen of te bevelen, de mogelijkheid voor de verdachte om zijn keuze te wijzigen voor de zitting en de gevolgen wanneer niet langer voldaan is aan de wettelijk bepaalde waarborgen van de videoconferentie.

Zij vult deze in het licht van voorlopige hechtenis aan met drie bijkomende elementen:

- Voor de toepassing van de Wet op de voorlopige hechtenis moet er per definitie een gevaar zijn voor de openbare veiligheid. Dit impliceert dat rechters alle verdachten van alle misdrijven die in aanmerking komen voor voorlopige hechtenis kunnen verplichten om te verschijnen en deel te nemen via videoconferentie. Het bijkomende capaciteitstekort in de penitentiaire instellingen kan gemakkelijk als een bijkomend argument worden aangehaald. De OVB benadrukt dat dit niet verenigbaar is met de doelstelling dat de videoconferentie een uitzondering moet blijven en vreest derhalve eens te meer dat videoconferentie in de praktijk de regel zal worden.
- Het eerste punt wordt bovendien kracht bijgezet doordat er, gelet op de korte termijnen voor de procedure in het kader van de voorlopige hechtenis, geen beroepsmogelijkheid tegen deze beslissing wordt voorzien. Er is dus niets dat de rechter tegenhoudt om hier de regel van te maken.
- Het laatste lid van paragraaf 5 heeft wel erg verstrekkende gevolgen. Als na vaststelling dat er niet langer wordt voldaan aan de wettelijk bepaalde waarborgen van de videoconferentie geen hervatting van de zitting kan volgen tijdens de termijn voorzien in de artikelen 22 en 30 van de Wet op de voorlopige hechtenis, dan kan het onderzoeksgerecht deze termijn met vijf dagen verlengen. De OVB vindt dit ontoelaatbaar: hoewel overmacht reeds voorzien wordt in artikel 32*bis*, zal in deze situatie een persoon langer in voorhechtenis moeten zitten ten gevolge van een verschijnings-systeem waartoe hij gedwongen werd.

Artikel 28

- *Nieuw artikel 38sexies van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis*

51. Naar analogie met onze opmerkingen bij artikel 10 van het voorontwerp over artikel 763sexies, §6 Ger.W. en artikel 19 van het voorontwerp over artikel 560, §6 Sv. is de OVB er geen voorstander van dat de onderzoeksrechter en het openbaar ministerie via videoconferentie zouden deelnemen aan de zitting wanneer de raadkamer of KI zetelt in de gevangenis. Ook hier is er wederom geen toestemming van de verdachte vereist.

Artikel 29-38

52. Eerdere opmerkingen kunnen naar relevantie worden herhaald met betrekking tot de beoogde wijzigingen aan de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie en de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering.

4 Besluit

53. Paradoxaal genoeg kan het gebruik van videoconferentie in gerechtszaken zowel leiden tot de verbreding als de verenging van de toegang tot Justitie. Ook kan videoconferentie een bedreiging vormen voor de rechten van de verdediging. Alles zal afhangen van de wijze waarop die communicatietechnologie zal worden ingezet. Vanuit dat oogpunt wensten de OVB het kabinet op de volgende aandachtspunten te wijzen:

1. Fysieke zittingen moeten steeds de norm blijven, digitale zittingen de uitzondering. Videoconferentie moet een extra middel zijn in de gereedschapskist van Justitie om een kwaliteitsvolle rechtsbedeling te garanderen. Zij kan niet de bedoeling hebben om te besparen op de werkingskosten van Justitie als dat zou betekenen dat Justitie moet inboeten op kwaliteit.

2. Videoconferentie is niet voor alle zaken geschikt, in het bijzonder strafzaken, waar de vermoedelijke dader van een misdrijf centraal staat. Die bedenking geldt zo mogelijk nog meer voor jeugdzaken. Videoconferentie gaat immers gepaard met een verlies aan non-verbale communicatie en alle nuttige (contextuele) informatie die daaruit voortvloeit, zowel voor advocaten als rechters. Dat maakt ook dat hybride zittingen, waarbij sommige procesactoren fysiek aanwezig zijn en anderen digitaal, zoveel mogelijk moeten worden vermeden, en zelfs ontmoedigd.
3. In strafzaken moet het gebruik van videoconferentie met (nog) meer waarborgen omkleed zijn dan in burgerlijke zaken. Als de rechter het gebruik van videoconferentie oplegt, moet dit ruimschoots op voorhand aan de betrokkene worden gemeld. Net zoals in burgerlijke zaken moet hij of zij zich daar ook steeds tegen kunnen verzetten; minstens moet de rechter hem of haar horen. Als het verzoek om de zitting via videoconferentie te organiseren uitgaat van de betrokkene, moet hij of zij de kans krijgen om daar nog tijdig vanaf te zien. Verder mogen zittingen in het kader van de wet op de voorlopige hechtenis niet automatisch verlopen via videoconferentie, en is de verlenging van de hechtenisstermijn met 5 dagen door technische problemen met de apparatuur te verregaand.
4. De regeling voor het inzetten van videoconferentie in zaken die in raadkamer worden behandeld, moet beter worden afgestemd op artikel 1004/1 Ger.W.
5. Waar één van de partijen de rechter verzoekt om via videoconferentie te verschijnen, moet de rechter ook de andere partijen daarover horen. De mogelijkheid voor de rechter om de zitting verplicht via videoconferentie te laten verlopen, mag hij daarentegen slechts uitzonderlijk aanwenden wegens de communicatiebeperkingen die daaruit voortvloeien en waarvoor de partijen niet zelf gekozen hebben. Een objectivering van het daartoe vereiste concrete risico voor de volksgezondheid en de openbare veiligheid moet daartoe bijdragen.
6. Magistraten moeten steeds fysiek aanwezig zijn op de zitting, tenzij andersluidend unaniem akkoord van de betrokken partijen, ook in strafzaken. De openbaarheid van de debatten moet gegarandeerd blijven.
7. Het gebruik van videoconferentie vereist tot slot de inzet van dezelfde kwaliteitsvolle, technische apparatuur binnen alle rechtbanken, zodat de betrokken actoren er spoedig mee vertrouwd worden. Ook moet de apparatuur het gebrek aan non-verbale communicatie zo goed mogelijk opvangen door toe te laten dat de procesactoren elkaar gelijktijdig kunnen horen en zien. Verder moet de apparatuur het vertrouwelijk karakter van het overleg tussen advocaat en cliënt mogelijk maken en respecteren. Het KB dat zich zal uitspreken over de technische vereisten waaraan de apparatuur moet voldoen, moet gelijktijdig met de wet worden voorbereid en in werking treden.

***

De OVB dankt u ten zeerste voor de aandacht die u aan het bovenstaande zult willen schenken en houden zich ter beschikking voor alle vragen die u mocht hebben.